

HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH DASTURLARINING MOLIIYAVIIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Suttiyeva Sevinch Normurod qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya: O'zbek tilida: Ushbu maqolada hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishini moliyaviy ta'minlashning zamonaviy mexanizmlari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, xalqaro moliyaviy institutlar, davlat-xususiy sheriklik va innovatsion moliyalashtirish vositalarining hududiy dasturlarni qo'llab-quvvatlashdagi o'rni va samaradorligini ko'rib chiqadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasi hududlarining notekis rivojlanish muammolari, markazlashgan va markazsizlashtirilgan moliyalashtirish modellarining afzalliklari va kamchiliklari, mahalliy byudjetlarning imkoniyatlari hamda hududiy investitsiya muhitini yaxshilash strategiyalari muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hududlarning barqaror rivojlanishi uchun manbalarni diversifikatsiya qilish, moliyaviy mustaqillikni oshirish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va institutsional qobiliyatni mustahkamlash zarur.

Kalit so'zlar: O'zbek tilida: hududiy rivojlanish, moliyaviy mexanizmlar, davlat byudjeti, davlat-xususiy sheriklik, investitsiya muhiti, mahalliy byudjetlar, fiskal desentralizatsiya, hududiy dasturlar, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, moliyalashtirish manbalari

KIRISH

Hududlarning muvozanatli va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi milliy iqtisodiyotning asosiy ustuvorliklaridan biri hisoblanadi. Jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovut ijtimoiy notenglik, ichki migratsiya, siyosiy beqarorlik va umumiy iqtisodiy o'sishning sekinlashuviga olib kelishi mumkin. O'zbekiston Respublikasida hududlarning geografik joylashuvi, tabiiy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi, infratuzilma rivojlanishi va sanoat salohiyati jihatidan sezilarli farqlar mavjud. Respublika hududlari orasida aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi hududiy mahsulot ko'rsatkichlarida bir necha marta tafovut kuzatilmoqda. Toshkent shahri va Navoiy viloyati kabi boy hududlar yuqori daromad darajasiga ega bo'lsa, ba'zi janubiy va shimoliy viloyatlar moliyaviy jihatdan qiyin ahvolda. Hududlarning samarali rivojlanishi uchun zamonaviy, moslashuvchan va kompleks moliyaviy mexanizmlar zarur bo'lib, ular davlat va xususiy sektorlarning resurslarini maqsadli ravishda yig'ish va taqsimlashni ta'minlashi kerak. Ushbu kontekstda hududiy rivojlanish dasturlarining moliyaviy mexanizmlarini chuqur o'rganish va takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Hududiy rivojlanishning moliyaviy asoslari: nazariy yondashuvlar

Hududiy iqtisodiyot nazariyasi bir nechta fundamental konsepsiyalarga asoslanadi. Neoklassik yondashuv kapital va mehnatning hududlar o'rtasida erkin harakatlanishi natijasida avtomatik konvergensiyaning bashorat qiladi. Biroq, empirik ma'lumotlar ko'rsatadiki, bozor mexanizmlari o'z-o'zidan hududiy tengsizlikni bartaraf eta olmaydi. Myrdal va Hirschman kabi iqtisodchilar kumulyativ sabab-oqibat nazariyasini taklif qilib, bozor hududlarning yana boyib borishi va kambag'allarning ortda qolishini tushuntirishdi. Yangi iqtisodiy geografiya maktabi aglomeratsiya effektlari, transport xarajatlari va bozor hajmining o'zaro ta'sirini tahlil qiladi. Endogen o'sish nazariyasi inson kapitali, innovatsiyalar va bilim tarqalishining hududiy rivojlanishdagi rolini ta'kidlaydi. Fiskal federalizm nazariyasi markaziy va mahalliy hokimiyat o'rtasida vakolatlar va moliyaviy resurslarni optimal taqsimlashni ko'rib chiqadi. Oates teoremasi mahalliy jamoat tovarlari uchun markazlashtirilgan ta'minot samaradorroq ekanligini isbotlaydi. Tiebout gipotezasi fuqarolarning "oyoq bilan ovoz berishi" orqali optimal hududni tanlashini tasvirlaydi. Bu nazariy asoslar hududiy moliyalashtirish mexanizmlarini loyihalashda fundamental ahamiyatga ega bo'lib, optimal markazlashtirish darajasi, moliyaviy avtonomiya va byudjetlararo munosabatlarni belgilashda qo'llaniladi.

Davlat byudjeti: markazlashgan moliyalashtirish mexanizmi

Davlat byudjeti hududlarni moliyalashtirish mexanizmining asosiy elementi bo'lib, markaziy va mahalliy darajadagi ikki komponentdan iborat. Respublika byudjeti strategik dasturlar, katta infratuzilma loyihalari va yangi sanoat korxonalarini moliyalashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Markazlashgan moliyalashtirish vertikal tenglashtirishni amalga oshiradi va kam rivojlangan hududlarni qo'llab-quvvatlaydi. Maqsadli transfertlar orqali markaziy hukumat hududlar o'rtasida resurslarni qayta taqsimlaydi va hududlararo tengsizlikni kamaytirishga harakat qiladi. Subvensiyalar aniq maqsadlar uchun ajratiladi va qat'iy nazorat ostida sarflanadi - ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya kabi majburiy xarajatlar uchun. Dotatsiyalar esa hududlardagi byudjet yetishmasligini qoplash uchun xizmat qiladi va hududlarning minimal xizmatlar standartlarini ta'minlash imkonini beradi. Biroq, markazlashgan moliyalashtirish bir qator cheklolarga ega: mahalliy ehtiyojlarni to'liq hisobga olmaslik, birokatik murakkablik, moliyaviy resurslar taqsimotida kechikishlar va mahalliy tashabbuskorlikni susaytirish. Davlat byudjeti mablag'lari taqsimoti ko'pincha siyosiy omillarga bog'liq bo'lib, iqtisodiy samaradorlik mezonlari doim ustunlik qilmaydi. Shuningdek, byudjet cheklolari va fiskal konsolidatsiya zaruriyati hududiy dasturlarga ajratiladigan mablag'larni cheklaydi. Zamonaviy yondashuv formulaga asoslangan taqsimot tizimini talab qiladi, unda obyektiv ko'rsatkichlar - aholi soni, geografik maydon, tabiiy-iqlim sharoitlari, iqtisodiy rivojlanish darajasi, ijtimoiy

infratuzilma zar uriyati - hisobga olinadi. Bu shaffoflikni oshiradi va siyosiy diskresiyani cheklaydi.

Mahalliy byudjetlar va fiskal avtonomiya

Mahalliy byudjetlar hududiy rivojlanishning muhim vositasi bo'lib, mahalliy hokimiyat organlariga moliyaviy resurslarni boshqarish imkoniyatini beradi. Fiskal desentralizatsiya - soliq vakolatlari, xarajatlar mas'uliyati va byudjet mustaqilligining mahalliy darajaga o'tkazilishi - samarali hududiy rivojlanishning asosiy sharti hisoblanadi. Mahalliy byudjetlarning daromad qismi asosan mahalliy soliqlar, umumdavlat soliqlaridan ajratmalar va yuqori byudjetlardan transfertlardan tashkil topadi. Mahalliy soliqlar mol-mulk solig'i, yer solig'i, transport vositalariga soliq, mahalliy yig'imlar va litsenziya to'lovlarini o'z ichiga oladi. O'zbekistonda mahalliy byudjetlarning daromadlari asosan markazlashtirilgan manbalardan kelib tushadi, bu esa haqiqiy fiskal mustaqillikni cheklaydi. Mahalliy byudjetlarning o'z daromadlari ulushi nisbatan past bo'lib, bu hududlarning innovatsion loyihalarni amalga oshirish va tez rivojlanish imkoniyatlarini cheklaydi. Xarajatlar tarkibida ijtimoiy soha, mahalliy infratuzilma va kommunal xizmatlar ustuvorlik qiladi. Fiskal avtonomiyani oshirish uchun mahalliy soliq bazasini kengaytirish, soliq to'plash samaradorligini yaxshilash, hududlarning investitsion faolligini rag'batlantirish va moliyaviy boshqaruv qobiliyatini rivojlantirish zarur. Biroq, fiskal desentralizatsiya boy va kambag'al hududlar o'rtasidagi tafovutni kuchaytirish xavfi bor, shuning uchun balanslashtirilgan yondashuv talab etiladi. Fiskal desentralizatsiyaning afzalliklari: mahalliy ehtiyojlarga moslashuvchanlik, xarajatlar samaradorligi, javobgarlik va shaffoflik. Kamchiliklari: tengsizlik kuchayishi, byudjet boshqaruv qobiliyati yetishmasligi, makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sir.

Xususiy investitsiyalar va hududiy investitsiya muhiti

Xususiy sektor investitsiyalari hududiy rivojlanishning muhim drayveri hisoblanadi va ish o'rinlari yaratish, soliq bazasini kengaytirish hamda innovatsiyalarni joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, xususiy investorlar hududlarga kirishda bir qator omillarni baholaydi: siyosiy va iqtisodiy barqarorlik, infratuzilma sifati, mehnat resurslari malakasi va narxi, bozor hajmi va kirish imkoniyatlari, hududiy imtiyozlar va rag'batlar tizimi, sud tizimi va mulk huquqlarining himoyasi. O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalar va maxsus sanoat zonalar yaratilishi xususiy investitsiyalarni jalb qilishning muhim mexanizmi bo'lib xizmat qilmoqda. Bu zonalarda soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan bojxona tartiblari, zamonaviy infratuzilma va bir oyna tizimi ta'minlanadi. Jizzax, Navoiy, Angren, Nukus va boshqa hududlarda faoliyat ko'rsatayotgan EIZ va MSZ mahalliy iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shmoqda - yangi ish o'rinlari yaratish, eksport salohiyatini oshirish va texnologiya transferi. Venture kapital fondlari va burchak investorlari startaplar va innovatsion tadbirkorlik uchun moliyalashtirish manbayi bo'lishi mumkin. Investitsiya muhitini

yaxshilash uchun bir qator choralar zarur: ma'muriy to'siqlarni kamaytirish va ruxsat berish tartiblarini soddalashtirish, mulk huquqlarini himoya qilish va shartnoma majburiyatlarini ta'minlash, sud tizimining mustaqilligi va samaradorligini oshirish, korrupsiyaga qarshi kurash va shaffoflikni oshirish, biznes bilan hukumat o'rtasida ochiq muloqot va hamkorlik mexanizmlarini o'rnatish. Investitsiya jozibasini baholash reytinglari hududlararo raqobatni kuchaytiradi va yaxshi amaliyotlarni tarqatishga yordam beradi. Doing Business metodologiyasi o'xshash ko'rsatkichlarni taqdim etadi.

Davlat-xususiy sheriklik: gibrid moliyalashtirish modeli

Davlat-xususiy sheriklik hududiy infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirishning samarali mexanizmi hisoblanadi. DXS davlat sektori va xususiy kompaniyalar o'rtasida uzoq muddatli shartnoma asosida hamkorlikni nazarda tutadi, bunda resurslar, risklar va foyda bo'lishiladi. DXS turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin: BOT, BOOT, BOO, konsessiya shartnomalari, ijara, qo'shma korxonalar va boshqalar. Transport infratuzilmasi, energetika, suv ta'minoti va kanalizatsiya, sog'liqni saqlash, ta'lim muassasalari va uy-joy qurilishi sohasida DXS muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. DXS ning afzalliklari: davlat byudjeti yukini kamaytirish va moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, xususiy sektorning texnologiyalari va boshqaruv tajribasidan foydalanish, loyihalarni tez amalga oshirish, qurilish va operatsion risklar taqsimoti, xizmatlar sifatini yaxshilash va innovatsiyalarni joriy etish. Biroq, DXS murakkab tuzilmaga ega bo'lib, yuqori tranzaksiya xarajatlari, uzoq muddatli majburiyatlar, shaffoflik va hisobot berish masalalari, imtiyozli shartlar orqali byudjet zararlarini keltirib chiqarish xavfi mavjud. Samarali DXS mexanizmini yaratish uchun tushunarli qonunchilik bazasi, instituttsional qobiliyat, standartlashtirilgan shartnomalar va mustaqil ekspertiza zarur. O'zbekistonda DXS mexanizmini kengaytirish uchun 2019-yilda maxsus qonun qabul qilindi va DXS markazi tashkil etildi. Value for money tahlili DXS ning davlat to'liq moliyalashtirishga nisbatan afzalliklarini baholaydi.

Xalqaro moliyaviy institutlar va donor tashkilotlar

Xalqaro moliyaviy institutlar hududiy rivojlanish dasturlarining muhim moliyalashtirish manbayi hisoblanadi. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki, Yevropa qayta qurish va taraqqiyot banki kabi ko'p tomonlama tashkilotlar O'zbekiston hududlarida ko'plab loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi. Bu institutlar nafaqat moliyaviy resurslar, balki texnik yordam, xalqaro tajriba va zamonaviy texnologiyalar ham taqdim etadi. Kredit shartlari odatda imtiyozli bo'lib, uzoq muddatli, past foiz stavkalari va grace period ni o'z ichiga oladi. Jahon bankining IDA kreditlari eng kam rivojlangan mamlakatlar uchun juda qulay shartlarda taqdim etiladi. Grantlar qaytarilmaydigan moliyalashtirish shakli bo'lib, eng kam rivojlangan hududlar va ijtimoiy loyihalar uchun ajratiladi. UNDP, UNICEF, GIZ, USAID, JICA kabi donor tashkilotlar

texnik ko'mak, malaka oshirish va instituttsional rivojlanish dasturlarini amalga oshiradi. Xalqaro moliyalashtirishning afzalliklari: katta hajmdagi resurslar, yuqori standartlar va best practices joriy etish, shaffoflik talablari va xalqaro monitoring, texnologiya va bilim transferi.

Cheklovlar: uzun tasdiq jarayonlari va murakkab dokumentatsiya, qattiq shartlar va o'ziga xos talablar, mahalliy prioritetlarga to'liq mos kelmaslik, qarz yukining ortishi va fiskal barqarorlikka ta'sir xavfi. Hududlarda xalqaro loyihalarni samarali amalga oshirish uchun mahalliy loyiha boshqaruv qobiliyatini rivojlantirish, donor koordinatsiyasini yaxshilash va milliy strategiyalar bilan uyg'unlikni ta'minlash zarur.

Innovatsion moliyalashtirish vositalari

Zamonaviy hududiy rivojlanish an'anaviy moliyalashtirish mexanizmlaridan tashqari innovatsion vositalarni ham talab qiladi. Munitsipal obligatsiyalar mahalliy hokimiyat organlariga kapital bozorlaridan bevosita mablag' jalb qilish imkonini beradi. Bu vosita rivojlangan mamlakatlarda keng qo'llaniladi va infrastruktura loyihalarini moliyalashtirishda samarali hisoblanadi. AQSHda munitsipal obligatsiyalar bozori 4 trillion dollardan oshadi. O'zbekistonda munitsipal obligatsiyalar bozori rivojlanish bosqichida bo'lib, qonunchilik bazasi va instituttsional infratuzilmani takomillashtirish zarur. Hududiy rivojlanish fondlari maxsus maqsadli sarmoyalarni yig'ish va investitsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun yaratiladi. Bu fondlar davlat, xususiy va xalqaro manbalarni birlashtiradi. Ijara moliyalash texnika va uskunalarni sotib olish uchun alternativ mexanizm hisoblanadi va kichik biznes uchun qulay. Mikrokredit institutlari kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlaydi, ayniqsa qishloq joylarida. Grameen Bank modeli mikrokredit sohasida muvaffaqiyatli tajriba hisoblanadi. Islomiy moliya vositalari sukuk, mudaraba, musharaka Shariatga muvofiq moliyalashtirish imkonini beradi va ba'zi hududlarda qo'llanilishi mumkin. Green bonds ekologik loyihalarni moliyalashtirishda ishlatiladi va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Blended finance davlat, xususiy va donor mablag'larini birlashtiradi va yuqori riskli loyihalarni amalga oshirishga yordam beradi. Crowdfunding va P2P lending platformalari kichik loyihalar uchun alternativ moliyalashtirish imkonini yaratadi. Bu innovatsion vositalarni joriy etish uchun normativ-huquqiy baza, moliyaviy bozorlar infratuzilmasi va investor muhofazasi mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

Hududiy dasturlarni rejalashtirish va prioritetlashtirish

Samarali hududiy rivojlanish ilmiy asoslangan rejalashtirish va to'g'ri prioritetlarni aniqlashni talab qiladi. Strategik rejalashtirish hududning uzoq muddatli viziya, maqsadlarini va ularni amalga oshirish yo'llarini belgilaydi. SWOT tahlili hududning ichki kuchli va zaif tomonlari hamda tashqi imkoniyatlar va tahdidlarni baholaydi. Input-output tahlili tarmoqlararo bog'lanishlarni va multiplikativ effektlarni aniqlaydi. Xarajat-foyda tahlili loyihalarning iqtisodiy samaradorligini baholaydi va ijtimoiy faydani moliyaviy

xarajatlar bilan taqqoslaydi. Spatial analysis geografik ma'lumotlar tizimlaridan foydalanib infratuzilma va resurslarning optimal joylanishini aniqlaydi. Stakeholder analysis barcha manfaatdor tomonlarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga oladi. Prioritetlashtirish mezonlari: hududning rivojlanish darajasi va orqda qolish ko'rsatkichlari, ijtimoiy ta'sir va benefitsiarlar soni, iqtisodiy samaradorlik va investitsiyalar qaytimi, ishga tushirish muddati va resurslar ta'minoti, bo'lg'usi avlodlarga ta'siri va barqarorlik, tarmoqlararo va hududlararo multiplikativ effektlar. Partizipativ yondashuv mahalliy aholi, biznes hamjamiyati va fuqarolik jamiyatini rejalashtirish jarayoniga jalb qilishni nazarda tutadi. Bottom-up yondashuv mahalliy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlaydi, top-down yondashuv esa markazlashgan strategik boshqaruvni ta'minlaydi. Muvozanatli yondashuv ikkala usulning afzalliklarini birlashtiradi va uyg'unlikni ta'minlaydi.

Monitoring, baholash va shaffoflik mexanizmlari

Hududiy rivojlanish dasturlarining samaradorligini ta'minlash uchun muntazam monitoring va mustaqil baholash tizimi zarurdir. Key Performance Indicators dasturlarning muvaffaqiyatini o'lchaydigan asosiy ko'rsatkichlar hisoblanadi. Input ko'rsatkichlari mablag'lar hajmi, inson resurslari va moddiy-texnik resurslarni o'lchaydi. Output ko'rsatkichlari yaratilgan ob'ektlar, ko'rsatilgan xizmatlar va amalga oshirilgan tadbirlarni aks ettiradi. Outcome ko'rsatkichlari ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, aholi turmush darajasi va biznes muhitini baholaydi. Impact ko'rsatkichlari uzoq muddatli ta'sir va barqaror rivojlanish ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi. Real-time monitoring zamonaviy axborot texnologiyalari orqali doimiy kuzatuvni ta'minlaydi. Midterm review o'rta muddatda dasturlarni baholash va zarur tuzatishlarni kiritish imkonini beradi. Ex-post evaluation dastur tugagandan keyin yakuniy natijalarni tahlil qiladi va kelajakdagi dasturlar uchun saboqlar chiqaradi. Impact assessment ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik ta'sirlarni kompleks baholaydi. Shaffoflik va hisobot berish tamoyillari: moliyaviy ma'lumotlarni muntazam e-axborot tizimlarida chop etish, tenderlar va shartnomalar bo'yicha ma'lumotlarni ochiq e'lon qilish, jamoatchilik monitoringini qo'llab-quvvatlash va fuqarolar ishtirokini ta'minlash. Open data portallari hamma uchun statistik ma'lumotlarga kirish imkonini beradi. Mustaqil audit va ekspertiza dasturlarning sifatini nazorat qiladi. Fuqarolar reytingi va fikr-mulohazalari xizmatlar sifatini baholashda muhimdir.

Institutsional qobiliyat va kadrlar tayyorlash

Hududiy rivojlanish dasturlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan mahalliy hokimiyat organlarining institutsional qobiliyatiga bog'liq. Zamonaviy davlat boshqaruvi professional kadrlar, samarali tashkiliy tuzilmalar va ilg'or boshqaruv usullarini talab qiladi. Mahalliy hokimiyat xodimlari strategik rejalashtirish, moliyaviy boshqaruv, loyihalarni boshqarish, data analytics va raqamli texnologiyalar bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak. Kadrlar tayyorlash dasturlari magistratura va malaka oshirish kurslari, xalqaro tajriba almashish

dasturlari, onlayn ta'lim platformalari orqali amalga oshirilishi mumkin. Instituttsional rivojlanish tashkiliy tuzilmalarni optimallashtirish, ichki jarayonlarni standartlashtirish, performance management tizimini joriy etishni o'z ichiga oladi. E-government platformalari ma'muriy xizmatlarni raqamlashtirish va samaradorlikni oshiradi. Change management metodologiyasi tashkiliy o'zgarishlarni boshqarishda yordam beradi. Merit-based recruitment tizimi eng yaxshi kadrlarni jalb qilishni ta'minlaydi. Rag'batlantirish tizimlari yuqori natijalarga erishish uchun motivatsiya yaratadi. Knowledge management tizimi bilim va tajribani saqlash va ulashishni ta'minlaydi. Mentoring va coaching dasturlari yangi xodimlarning professional o'sishini qo'llab-quvvatlaydi. Ijtimoiy dialog va hamkorlik barcha stakeholderlar bilan muloqotni yaxshilaydi.

O'zbekistonda hududiy moliyalashtirish: amaliyot va muammolar

O'zbekiston Respublikasida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar hududiy rivojlanish tizimini tubdan o'zgartirdi. Har bir viloyat uchun alohida rivojlanish strategiyalari ishlab chiqildi va maqsadli dasturlar qabul qilindi.

"Har bir oila tadbirkor" dasturi kichik biznesni qo'llab-quvvatlash orqali hududlarda bandlik va daromadlarni oshirishga qaratilgan. Infratuzilma loyihalari keng miqyosda amalga oshirilmoqda.

Erkin iqtisodiy zonalar va texnoparklarni tashkil etish orqali hududlarda zamonaviy ishlab chiqarish ob'ektlari yaratilmoqda. Biroq, qator muammolar hal qilinishi zarur: hududlarning moliyaviy mustaqilligini oshirish, mahalliy byudjetlarning imkoniyatlarini kengaytirish, xususiy investorlar uchun qulay muhit yaratish, instituttsional qobiliyatni mustahkamlash.

Xulosa

Hududlarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash murakkab va ko'p qirrali vazifa bo'lib, zamonaviy va samarali moliyaviy mexanizmlarni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli hududiy rivojlanish strategiyasi moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, davlat va xususiy sektorning sa'y-harakatlarini birlashtirishga asoslanishi kerak.

Tavsiyalar: mahalliy byudjetlarning fiskal avtonomiyasini bosqichma-bosqich oshirish va moliyaviy boshqaruv qobiliyatini rivojlantirish; hududiy investitsiya muhitini yaxshilash va xususiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish; davlat-xususiy sheriklik institutini kengaytirish va shu orqali katta infratuzilma loyihalarini amalga oshirish; xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish va xalqaro tajribadan foydalanish; innovatsion moliyalashtirish vositalarini joriy etish; monitoring va baholash tizimini modernizatsiya qilish va shaffoflikni oshirish.

O'zbekiston uchun hududlarning muvozanatli rivojlanishi iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy adolat va davlat birligi uchun strategik ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Barro R.J., Sala-i-Martin X. Economic Growth and Convergence across The United States // NBER Working Paper. 1990. No. 3419. P. 1-56.
2. Pike A., Rodríguez-Pose A., Tomaney J. Local and Regional Development. London: Routledge, 2017. 402 p.
3. Oates W.E. Fiscal Federalism. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972. 256 p.
4. Ahmad E., Brosio G. Handbook of Fiscal Federalism. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2006. 592 p.
5. World Bank. World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography. Washington: World Bank, 2009. 410 p.
6. Tiebout C.M. A Pure Theory of Local Expenditures // Journal of Political Economy. 1956. Vol. 64. No. 5. P. 416-424.
7. Hirschman A.O. The Strategy of Economic Development. New Haven: Yale University Press, 1958. 217 p.
8. Myrdal G. Economic Theory and Under-developed Regions. London: Duckworth, 1957. 168 p.
9. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography // Journal of Political Economy. 1991. Vol. 99. No. 3. P. 483-499.
10. Stiglitz J.E. Economics of the Public Sector. 3rd edition. New York: W.W. Norton, 2000. 823 p.
11. Каримов Ш.А., Рахимова Н.Б. Худудларни молиявий таъминлашнинг замонавий масалалари // Иқтисодиёт ва молия. 2021. № 4. Б. 34-45.
12. Алимов А.К. Худудий ривожланишнинг молиявий механизмлари // Молия ва бошқарув. 2022. № 1. Б. 56-68.
13. Усманов И.Х. Маҳаллий бюджетларнинг фискал мустақиллиги // Иқтисодий тадқиқотлар. 2020. № 3. Б. 78-89.
14. Пономарева О.С., Гаврилова Н.В. Механизмы финансирования региональных программ развития // Региональная экономика: теория и практика. 2019. Т. 17. № 8. С. 1456-1472.
15. Зубаревич Н.В. Регионы России: неравенство, кризис, модернизация. Москва: Независимый институт социальной политики, 2010. 160 с.

16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Худудларни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги PF-5623-son Farmoni. 2019.

17. O'zbekiston Respublikasi "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 9-may.

18. Asian Development Bank. Regional Development and Inclusive Growth. Manila: ADB, 2018. 245 p.

